

**GRUNDLAGEN ZU EINEM ARTENHILFSPROGRAMM LIBELLEN DER  
BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND**

Schorr, M. (1990) Ursus Scientific Publicers/S.I.O., Bilthoven. 512 pp. (prijs Hfl 86.-; adres uitgever: postbus 256, 3720 AG Bilthoven).

Eind vorig jaar verscheen van de hand van Martin Schorr een boek waarin de huidige ecologische kennis van de 80 in Duitsland voorkomende libellesoorten wordt samengevat. Dit boek kwam voort uit een doctoraalstudie. Hieraan is een zeer uitgebreid literatuuronderzoek vooraf gegaan. De samengevatte libellen-literatuur (ca. 700 titels) is met name uit West-Duitsland afkomstig, doch ook wordt regelmatig literatuur uit de omliggende landen (waaronder Nederland) aangehaald.

Het belangrijkste deel van het boek bespreekt van elke soort afzonderlijk de verspreiding, de ecologie en de bedreiging. Verder worden mogelijke beschermingsmaatregelen voor elke soort genoemd. Het geeft daarmee een degelijk raamwerk van waaruit beschermingsmaatregelen voor libellen via soorten- en habitatsbeheer kunnen worden uitgedacht of uitgevoerd. Wel moet rekening worden gehouden met het feit dat het boek voornamelijk ingaat op gepubliceerde feiten over de ecologie. Daarmee gaat de auteur niet zozeer in op de mechanismen die hieraan ten grondslag liggen. Verder worden enkele korte hoofdstukken gewijd aan de algemene bedreiging en bescherming van libellen. Het boek wordt besloten met (globale) verspreidingskaarten van de besproken soorten in West-Duitsland.

Over het algemeen zullen de in het boek gepresenteerde gegevens goed bruikbaar zijn voor de Nederlandse situatie. Toch moet er rekening worden gehouden met de ecologische verschillen die er tussen soorten in Duitsland en Nederland kunnen optreden. Een voorbeeld hiervan is te vinden bij twee *Leucorrhinia*-soorten. In de Duitse hoogvenen wordt *L. dubia* in grotere aantallen gevonden dan *L. rubicunda*. In Nederlandse hoogveengebieden is juist de tweede soort dominanter aanwezig.

Met de gepresenteerde verspreidingskaarten kunnen we meer inzicht krijgen in de soorten die in de toekomst nog in oost Nederland te verwachten zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor *Sympetrum depressiusculum*. Tot nu toe is deze soort alleen in zuid-Nederland waargenomen; vrijwel alle waarnemingen vallen in het zuidelijk deel van Noord-Brabant (vandaar de Nederlandse naam 'Kempense heidelibel'). Op de verspreidingskaarten in het boek blijkt deze soort in alle Duitse deelstaten die aan Nederland grenzen ooit te zijn waargenomen. Misschien dat deze soort in de toekomst dus in het oosten van Nederland te verwachten is.

Al met al is het een prachtig verzorgd boek. Dit geldt zowel voor het (hierboven besproken) inhoudelijke aspect als voor wat betreft het uiterlijk van het boek (een mooie lay-out op goede papierkwaliteit). Een aanrader voor diegenen die zich bezig houden met de ecologie van libellen en met op libellen gericht natuurbeheer in Nederland.

Marcel Wasscher, Minstraat 15bis, 3582 CA Utrecht